

loco, quia etiam ista omnia habent suas utilitates, vel notas, vel occultas, et aliquibus animalibus haec in eibum convenientem esse solent. Deinde est hoc multo evidentiusde spinis rosarum, et aliarum arborum, et fructuum perfectorum. Nam illae spinæ pungentes, quas habent, connaturales illis sunt, et a natura datae quasi in munimentum et defensionem: ergo non magis habent originem a peccato, quam ipsæ roseæ, vel similes plantæ; imo eset miraculum, hujusmodi flores vel fructus sine his naturalibus ornamentis nasci. Denique aliæ etiam spinæ, et tribuli, licet nascerentur homine non peccante, illum non affligerent, nec aliquo dolore afficerent: eur ergo propter alios fines non fierent, aut fieri sinerentur. An vero hujusmodi herbae sint factæ hoc die tantum in potentia, vel etiam in actu, magis dubitari potest. Distinctione tamen utendum videatur: nam vel istæ sunt plantæ, quæ ex proprio semine generantur, vel tantum fiunt ex quadam putredine terræ, aut aquarum, vel aliquorum mixtorum, ut experientia compertrum est. Quæ sunt prioris generis credendum est fuisse factas hoc die non in virtute tantum, sed in actu, propter rationes supra factas, quæ in omnibus hujusmodi plantis universaliter procedunt, etiamsi minus perfectæ, vel minus necessariae, aut fructuosæ sint. De posterioribus vero non est necesse, ut fuerint in actu productæ, sed in potentia, passiva quidem terræ, et aquæ, activa autem Solis, et aliorum astrorum. Quia hujusmodi herbae non sunt quasi per se intentæ ad ornatum, vel commoditatem universi, sed quasi per accidens ex concurso plurium causarum universalium sequuntur: et ideo non oportuit, ut Deus a principio sua sola virtute haec faceret: nam primario, et ex se non ad corruptionem, sed ad perfectionem conferendam operabatur. Fuit tamen consentaneum providentiae Dei sinere, haec fieri concurrendo cum causis secundis, quia hoc ad munus universalis causæ pertinet. Ita notavit Tornielus, in 1 tom, die 3, n. 10, ubi plura alia inducit exempla hujusmodi plantarum. Et quamvis spinas et tribulos non numeret, ad hoc tamen genus pertinere videntur: et ideo verisimile est, ante peccatum primi hominis actu non extitisse, non quia sine peccato futura non essent, sed quia non præcessit tempus sufficiens, ut ex terra, per efficientiam Solis et stellarum procrearentur. Nihilominus tamen disensu temporis producendas essent, etiamsi peccatum non fuisset. Quia etiamsi essent, nullum nocumentum, vel

pœnam inferrent hominibus, et alias utilitates habere potuissent, et lex generalis observaretur, qua Deus ita administrat omnia, quæ creavit, ut etiam ipsa proprios exercere, et agere motus sinat. Quæ est Augustini sententia, lib. 7, de Civit., c. 30.

42. *Ad locum Genesi adductum n. 9, pro contraria parte.*—*Ad Basilium et Ambrosium ibid.*—*Ad confirmationem ibid.*—Neque contra hoc obstant verba Genes. 3. Primo, quia, ut notant Augustinus, et D. Thomas ibi non dicitur absolute de terra, *spinæ, et tribulos germinabit*, sed additur, *germinabit tibi*: nam si homo non peccasset, produceret quidem terra spinas et tribulos, sed illa in pœnam, vel incommoditatem hominis non redundarent, ut in sequenti dubio magis declarabitur. Post peccatum autem haec cedunt in hominis pœnam, quod significatum est per illud additum, *germinabit tibi*, hoc est, in pœnam delicti tui. Et ita est limitanda sententia Basili et Ambrosii de spinis roseæ, scilicet, quod sine peccato non inferrent homini, vel minimam laesionem, quia ita erat corpore et animo perfecte dispositus, ut facile posset etiam utendo hujusmodi rebus, omnem ab eis incommoditatem cavere: non vero quod simpliciter tales spinæ non essent. Quod si amplius illorum Patrum verba significant, eorum sententiam non sequimur. Sicut etiam Augustinus quam prius tenuerat, postea non probavit. Unde ad confirmationem respondeatur, illa verba, et *vidit Deus quod esset bonum, in omnes plantas etiam venenosas, vel incommoditates alias affarentes, convenire, quia omnes habent perfectionem, quam ex natura sua postulant.* Maximeque hoc locum habet in illis quas Deus per se, et actu produxit, quia omnes fuerunt accommodatae ad finem a Deo intentum, et omnes habent aliquem usum utilem, ut diximus. Et late prosequitur Augustinus, lib. 4, de Gen., contr. Manich., cap. 16. Ac denique omnes secundum genus suum semen proferunt, et ideo supra dietis verbis Genesis sine dubio comprehenduntur.

43. *Quarta quæstio an ut Paradisus terrestris plantatus hoc tertio die.*—Quarta interrogatio est, utrum Paradisus terrestris fuerit hoc die productus, seu plantatus, et sub generalibus verbis, *germinet terra, et protulit terra*, fuerit comprehensus, licet in specie declaratus non fuerit. Et ratio dubitandi esse potest, quia si opus tam insigne fuisse hoc die factum, verisimile est, fuisse in specie narrandum: ergo e contrario ex Moysi taciturnitate conjecturatur.

tura fit non fuisse Paradisum hoc die factum. In contrarium vero est, quia statim in cap. 2, dicitur: *Plantaverat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis a principio in quo posuit hominem, quem formaverat.* Ex quibus verbis aperte colligitur Paradisum fuisse intra hos sex dies factum: tum quia hoc ad minimum significat illa particula a principio: tum etiam, quia cum homo creatus fuit, jam Deus Paradisum plantaverat, ut in eisdem verbis aperte continetur: homo autem creatus fuit sexto die: ergo ante illum fuit factus Paradisus. Sed nulla est ratio cogitandi fuisse plantatum in die quarto, vel quinto: ergo in tertio plantatus est. Atque haec posterior pars communis est, et argumento facto sufficieret probari videtur. Conjectura vero in contrarium nullius momenti est, alioqui etiam probaret, in nullo sex dierum factum esse Paradisum, quia in nullo specialis ejus mentio fit. Non fuit igitur hoc necessarium, quia illud opus ad universalem mundi fabricam, ut sic dicam, non spectabat, sed specialiter ad statum hominis, et ideo peculiaris ejus mentio in commodiorem locum reservata est: satisque fuit particulare illud opus in generali plantatione universi, ut sic dicam, comprehendere.

44. *Concluditur paradisum intertio die fuisse plantatum.*—Nec designari potest aliud tempus magis opportunum. Nam sicut hoc die omnes alias terræ partes Deus apte disposuit, ad eas plantas producendas, quas in unoquoque loco facere decreverat; ita etiam partem illam terræ, in qua Paradisum plantare volebat, simul peculiari modo disposuit, et fecundavit; et similiter unico illo verbo *germinet*, illi parti terræ, sicut cæteris omnibus juxta uniuscunque proportionem imperavit. Alioqui oportuisset vel illam partem terræ ab efficacia illius iussionis excipere, ita ut pars illa terræ sine ornatu plantarum manserit, quod incredibile est, et contra generalitatem illius divini imperii: vel dicendum erit, prius Deum plantasse illum locum generali modo, et paulo post plantationem illam in aliam majoris pulchritudinis, amoenitatis, ac suavitatis transmutasse; quod superfluum est, cum divina operatio haec tarda molimina nesciat. De hoc autem loco in sequenti libro ex professo dicturi sumus. Nunc solum adverto, propter ea, quæ in praecedenti dubio dicta sunt, probabile esse, si homo in innocentia permansisset, in illo loco non fuisse futuras spinas et tribulos, neque similes herbas, quæ et fructus terræ utiles impedire solent, et in illo statu nullam utilitatem possent

homini afferre. Et ideo merito dictum esse homini post peccatum, *Maledicta terra in opere tuo, spinas et tribulos germinabit tili.* Nam si homo non peccasset, semper in Paradiſo permansisset, in quo terra fere nullo labore culta, sine impedimento illi fructificaret: propter peccatum autem inde ejectus est in terram, quæ non sine magno labore, daret fructus, et spinas et tribulos germinaret, quæ et molestiam inferre, et magna ex parte utiles fructus impeditare solent. Et hunc sensum habet maledictio terræ, quam post peccatum Deus homini manifestavit.

45. *Quinta quæstio, in quo statu produxerit Deus vegetabilia.*—Quinta dubitatio est, in quo statu, augmento, seu dispositione creaverit DEUS singulas plantas, id est, an creaverit arbores perfectas, vel tantum inchoatas, et an cum fructibus, vel foliis, aut floribus; item an produixerit segetes recenter natas, vel perfectas et aptas ad messem, vel in aliquo statu medio, et simili modo de cæteris. Aliquis enim visum est omnes arbores et plantas fuisse per universum orbem productas in perfecto augmentatione, et cum fructibus maturis. Quia DEI perfecta sunt opera. Sed verior sententia est hoc non oportuisse ita fieri simul in universo orbe, quia neque ad ornatum orbis id erat necessarium, nam potius mira quadam varietate decorari poterat (ut statim dicam) neque etiam ad perfectionem divini operis spectabat: nam haec perfectio saepius in proportione magis, quam in æqualitate consistit. Neque etiam erat necessarium ad sustentationem hominis, vel animalium, quæ quinto et sexto die creanda erat, quia in singulis speciebus pauca individua producenda erant: ideoque tot fructibus simul creatis non indigebant. Ac denique illa æqualitas non erat proportionata omnibus regionibus et climatibus universi. Unde observandum est, in eodem momento, in quo fuit mundus consummatus, cœpisse etiam in terra illas temporum varietates, quas in vere, aestu, autumno et hyeme experimur. Nam haec varietas fit per motus cœlorum, qui motus in primo et quarto die facti sunt. Varietas autem illorum temporum in diversis regionibus incepit, quia si fortasse tempus illud respectu habito ad hoc hemisphæriū fuit ver, respectu alterius fuit autumnus, et in una parte fuit hyems, in alia vero aestas, sicut nunc etiam contingit: est enim eadem ratio et proportio.

46. *Statutur vera sententia.*—Hoc ergo posito dicendum est, in omni loco terræ fuisse plantas productas in statu perfecto singulis

regionibus accommodato pro illo tempore anni, in quo talis regio terrae facta est, atque esse incepit. Atque ita ubi erat hyems, plante habuerunt illam perfectionem, quam in hyeme naturaliter habere possunt, et simili modo de cæteris tribus temporibus anni. Quod si velimus etiam in singulis distinguere principium, medium et finem, eadem proportio in eis servanda est. Nam, verbi gratia, in principio veris solent arbores florere, postea frondere, deinde fructus emittere, et sic consequenter. In diversis ergo regionibus, vel provinciis, prout hanc temporum varietatem participare coeperunt, cum simili varietate arbores et plantæ perfectionem habuerunt. Unde fit, ut illam perfectionem, quam arbores in qualibet partes anni in eadem terra conservant, simul habuerint hoc die omnes arbores, ubique productæ. Qualis est, verbi gratia, perfecta magnitudo, seu augmentum, quia cum illa perfectio non minuatur, neque augeatur propter temporum anni varietatem, potuit commode, et connaturaliter omnibus arboribus ubique productis simul tribui: et ideo ad perfectionem operis Dei pertinuit, ut ita fieret. At vero quia flores, folia, fructus, et eorum maturitas distinctam eorum temporum qualitatem requirunt, ideo in his varietas cum debita proportione servata est: et in hoc magis est sapientia, potentia et perfectio diurni operis manifestata. Ita docuerunt inter alios Pererius, in fine operis tertii diei, et Molina de opere sex dierum, disp. 12 et 14. Fundamentum autem non est aliud, nisi quod exponendo rem ipsam indicatum est. Atque hinc de Paradiſo terrestri constat ex capite tertio Genesis, statim in principio habuisse fructus maturos, nam de uno illorum, *tulit Eva, et comedit, et dedit viro suo, qui comedit;* itemque fuisse tunc folia fieſus, ex quibus Adam et Eva fecerunt sibi perizomata. Inde tamen colligendum non est, in eodem statu creatas fuisse ubique omnes arbores, sed colligendum potius est, in ea regione, seu loco Paradiſi tempus fuisse idoneum, ut in eo arbores, et folia, et fructus maturos, et omnem aliam similem perfectionem connaturaliter habere possent.

17. *Dubium incidens.* — Qui hinc inde sentiant vide etiam Conimbricenses 8, Phyco., c. 2, q. 3, a 2 Clavum in c. 2 sphærae. — *Autoris judicium.* — Occasione vero hujus puncti tractant hoc loco auctores, præsertim duo allegati, aliud de tempore anni, in quo productus est mundus, an scilicet, in æquinoctio vernali, vel in autumnali, vel in neutro, sed in æstate,

verbi gratia. Cum autem dictum sit, hæc omnia tempora simul cum mundo in diversis ejus partibus incepisse, non potest dicta quæſtio habere locum, nisi habito respectu ad certam terræ partem, seu regionem. Et quoniam in superioribus dictum est Deum in creatione mundi, et a principio ejus ad hoc nostrum hemisphaerium, et in eo ad eum locum, in quo et Paradiſus erat futurus, et homo creandus, respectum habuisse: ideo per comparationem ad illam terræ partem dicta quæſtio tractatur: in qua predicti auctores contraria sentiunt, nam Pererius vult creatum esse mundum in æquinoctio autumnali, Molina vero in vernali, vel prope illud, seu in veris initio. Fundamenta utriusque partis in ipsis legi possunt, nunc enim controversiam hanc latius expendere non decrevi: tum quia praesenti instituto non est necessaria: tum etiam, quia vix aliquid addere possum his que predicti auctores eruditæ tractant: tum denique quia neutra pars firmum habet fundamentum. In re tamen dubia, et quæ mera ratione definiri non potest, sententia, quæ asserit mundum fuisse creatum in æquinoctio vernali, preferenda videtur: tum quia Patres communiter illam sequuntur: tum etiam quia est magis consentanea rationi, his suppositis, quæ de Paradiſo terrestri Scriptura narrat. Conjectura autem, quæ ex alis locis Scripturæ pro utraque parte sumuntur, facilem responſionem habent, ut in eisdem auctoribus videri potest.

18. *Sexta quæſtio ac partis negantis motiva.* — Sexta dubitatio est, an mineralia, seu metalla, quæ in visceribus terræ inveniuntur, fuerint hoc die facta. Et ratio dubitandi est, quia Moyses neque illa in particulari numerat inter res hoc die productas: neque etiam sub generali nomine *plantarum*, illa comprehendere potuit, quia non sunt plantæ, neque vitam habent vegetativam. Accedit, quod ista non pertinent ad ornatum terræ, hoc autem die tantum facta sunt, quæ terræ superficiem ornant. Denique hæc mixta non est necesse fieri per propagationem, neque per seminalem rationem, sed sufficienter fieri possunt ex materia elementari, seu mixtione elementorum cum Solis, et astrorum efficientia: ergo non fuit necessarium immediate produci ab auctore naturæ. Sic enim antea dicebamus, plantas, seu herbas imperfectas, quæ absque semine generantur actione Solis, non fuisse in principio immediate a Deo productas, idemque inferius dicemus de animalibus, quæ ex putrefactione generantur. Ergo majori ratione necessarium

non fuit, hæc metalla immediate a Deo produci.

19. *Motiva affirmantis.* — *Auctoris judicium.*

— In contrarium vero est. Primo quod hæc metalla ad mundi decorum et perfectionem suo modo pertinent: ergo debuerunt simul fieri cum mundo ab illius auctore. Secundo quia, quod Moyses illorum mentionem non faciat, nullum argumentum est, quod non fuerint facta, quia Moyses non omnia expresse narravit, sed ea, quæ præcipua sunt et conspiciua hominibus; hæc autem occulta sunt, et præterea adeo sunt terræ admixta, ut ab illa difficulter distinguantur. Quas duas rationes, ob quas hæc a Moyse fuerint omissa, tradit D. Thomas, quæſt. 69, art. 2, ad 3. Non tamen distincte declarat, an fuerint actu producta, videtur autem id supponere, et eum imitatur Pererius. Molina vero, disp. 11, simpliciter affirms, ita credendum esse; additque hæc fuisse facta hoc die ante plantas, quando Deus universam terram (ut ita dicam) commovebat, ut locum aquis præpararet, quod est probabile juxta ea, quæ supra diximus. Facile tamen defendi posset tantum fuisse facta in potentia: nam hoc etiam superiores rationes probabiliter suadent: neque negari potest, quin saltem hoc modo facta fuerint. De quo videri possunt Conimbricenses, in Meteoris tractat. 13, capite secundo. Omnibus vero pensatis probabilius appetet, hæc omnia a principio fuisse actu producta; unde non multo post in usum hominum venerunt, ut Gen. 4, legitur.

CAPUT VIII.

QUOMODO SOL ET LUNA CÆTERIQUE PLANETÆ ET STELLÆ, QUARTO DIE PRODUCTÆ FUERINT.

1. *Arguitur quod fuerint substantialiter producta die quarto.* — Arguitur quod ante prædictum diem. — Opus quarti diei his verbis Genes. 1, narratur: *Dixit autem Deus sicut luminaria in firmamento cœli et dividant diem ac noctem et sint in signa, et tempora, et dies, et annos, ut luceant in firmamento cœli, et illuminent terram, etc.* Que verba, suppositis, quæ hactenus diximus, magnam habent difficultatem. Quia ex una parte nisi magna vis verbis fiat, significare videntur Deum hoc die produxisse solem, lunam, et astra simpliciter, et quoad substantiam eorum, quia illa omnia sunt res substantiales; substantia autem non dicitur fieri simpliciter, nisi quando substantialiter producitur: ergo cum Scriptura dicat

Deum præcepisse, ut luminaria fierent, et ita factum esse: et iterum dicat: *Fecitque Deus duo luminaria magna et stellas.* Videtur satis aperte significare, hæc omnia fuisse hoc die substantialiter producta; nam (ut sepe dixi) Scripturæ verba simpliciter, et in sua proprietate accipienda sunt præsertim in historica narratione. In contrarium vero est, quia multa sunt a nobis in superioribus dicta, quæ cum hac simplici intelligentia subsistere non possunt. Nam imprimis diximus omnes cœlos in principio, et (ut ita dicam) ante omnem diem fuisse creatos, et consequenter fuisse integros et perfectos omnibusque partibus suis constantes: sed omnia astra cum sole etiam, et luna sunt partes orbium cœlestium, et ejusdem ordinis, seu incorruptibilis nature: ergo simul cum orbibus creata sunt. Probatur consequentia: tum quia alias cœli non fuissent in principio integri: ium etiam, quia alias loca illa, que astra in cœlis occupant, seu replent, aut fuissent vacua his tribus diebus, aut essent ibi alia corpora, quæ inde fuerint hoc die expulsa, vel per annihilationem, vel per mutationem loarem, vel per conversionem in astra. Quæ omnia vel sine inconvenienti, vel sine aliquo miraculo, aut præternaturali opere cogitari non possunt. Et ita vel repugnant incorruptioni cœlorum, vel regulæ ab Augustino traditæ, et a nobis sepe repetitæ, quod in hoc opere primæ creationis non quid Deus possit, sed quid naturæ conveniat, cogitandum est, ac subinde non esse multiplicanda miracula, nisi ubi manifeste fuerint revelata. Et augetur hæc difficultas, quia etiam diximus lucem primi diei fuisse lucem Solis, id est, a sole ipso procedentem, ac proinde jam tunc solem fuisse: quod est ergo luminare majus, quod hoc die factum dicitur, aut quod luminare minus, cum etiam luna in primo die deesse non potuerit, et consequenter a sole etiam illuminata fuerit? Tandem hæc difficultas etiam habet locum in sententia, quæ asserit firmamentum factum secundo die fuisse cœlum stellarum, vel solum, vel simul cum omnibus orbibus planetarum, ut per se manifestum est. Imo in illa sententia est specialis difficultas, quia si verbum *fiat*, aut *fecit*, vel *factum est*, in uno loco de productione substantiali accipitur, cur nou in alio? vel si in utroque, quomodo inter se cohærent?

2. *Opiniones due generales in hoc cap.* — *Prima opinio specialis.* — *Improbatur.* — Propter hanc difficultatem variae fuerunt opiniones de proprio effectu, seu termino hoc die producto,